

**PR. PROF. UNIV. DR. FLORIN DOBREI, PROF. DR.
SEBASTIAN-DRAGOȘ BUNGHEZ, *PREOTUL PROFESOR
TEODOR BOTIȘ (1873-1940). O VIAȚĂ ÎN SLUJBA BISERICII,
A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI A NEAMULUI ROMÂNESC,
COLECȚIA „TEOLOGI ARĂDENI”, VOL. III, EDITURA
UNIVERSITĂȚII „AUREL VLAICU”, ARAD, 2022, 576 P.¹***

Mircea-Gheorghe ABRUDAN²

„Fericit este acela care scrie lucruri demne de citit,
fericit este acela care face fapte demne de scris,
dar mai fericit este acela care face fapte demne de scris
și scrie lucruri demne de citit”.
Pliniu cel Tânăr

Consider că aceste cuvinte cu valoare de maximă ale scriitorului roman Plinius Minor sau Pliniu cel Tânăr (61-113), prieten al istoricului Publius Cornelius Tacitus și apropiat al împăratului Marcus Ulpius Traianus, creionează sugestiv efigia preotului profesor Teodor Botiș, a cărui viață, activitate și operă este magistral restituită în această monografie istorică, semnată de distinșii mei colegi, istoricul sacerdot devesen Florin Dobrei și istoricul mirean băcăuan Sebastian-Dragoș Bunghez, ambii deveniți arădeni prin adopție.

Formați intelectual la Universitățile „Lucian Blaga” din Sibiu și „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, sub competența coordonare și recunoscuta autoritate istoriografică a preotului academician Mircea Păcurariu (1932-2021), de pioasă amintire, și a domnului profesor universitar dr. Gheorghe Cliveti (n.1952), membru corespondent al Academiei Române (din 2022), părintele profesor universitar dr. Florin Dobrei (n. 1978) și domnul profesor dr. Sebastian-Dragoș Bunghez (n. 1971) au derulat o vastă și foarte serioasă cercetare, al cărei rezultat

¹ Prezentare de carte susținută în sala festivă a Consiliului Județean Arad (30 martie 2023).

² Cercetător științific III Dr. la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca.

monografic îl privim acum, în primăvara anului Domnului 2023, cu vădită admirație și îndrăznesc să spun că îl și celebrăm într-o fericită sinaxă, ce are loc între cele două minunate denii ale Săptămânii a V-a a Postului Mare. Parafrazând două strofe din cântarea a 4-a a Canonului cel Mare, rostesc, împreună cu Sfântul Andrei Criteanul, că cei doi autori au răbdat „arșița zilei” și „frigul nopții”, trudindu-se nu pentru a le dobândi pe Lia (lucrarea) și pe Rahela (gândirea), ca patriarhul Iacob din Vechiul Testament, ci pentru a-și planifica, redacta și desăvârși, prin nenumărate osteneli, opera istoriografică, conștiinți fiind că, „fără de osteneli, nici lucrarea, nici gândirea nu se vor desăvârși” (*Triodul*, ediția a VIII-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 363).

Efortul de documentare și rezultatul muncii intelectuale a celor doi autori merită a fi încununat cu elogiul, prețuirea și recunoștința noastră, a tuturor, istorici, teologi, politicieni și oameni de cultură din Arad și din întreaga Transilvanie. Unii mai șugubăți mi-ar putea replica că aceasta este o afirmație profund subiectivă, amicală, motivată de acest fericit și solemn eveniment editorial și de suflet. Dacă veți citi însă cartea, veți descoperi personajul luminos pe care ni-l restituie și veți observa felul și modul în care ne este reconfigurată personalitatea sa remarcabilă; atunci sper și cred că îmi veți împărtăși dorința de elogiare atât a cărții și a autorilor acesteia, cât mai ales a efigiei luminoase a omului din carte.

Autorii sunt doi intelectuali și istoriografi valoroși, deținători și oficanți ai unor catedre de istorie liceale și universitare arădene, care și-au împlinit, prin această muncă, datoria de conștiință și vocația profesională față de un preot, profesor și istoric-teolog care a marcat incontestabil învățământul românesc arădean, ilustrând modelul unui sacerdot, dascăl, administrator și patriot devotat, responsabil, prețuit și iubit, care a lăsat posterității un nume bun și cinstit, „un dascăl ardelean de pe vremuri”, cum a scris Nicolae Iorga în evocarea pe care i-a dedicat-o, cu respect și admirație, în paginile ziarului *Neamul românesc* (nr. 189 din 1940), elogiindu-l ca preotul, profesorul și luptătorul național (p. 385-386). Profilul moral și intelectual al părintelui Teodor Botiș este întregit de valoarea perenă a operei sale istoriografice, despre care autorii afirmă, în mod îndreptățit, că „rămâne și azi valoroasă, fiind indispensabilă consultarea ei pentru cercetătorii problemelor pe care le-a abordat” (p. 275). Nu am nicio îndoială că aprecierile acestea se potrivesc și pentru această cercetare monografică, care face dovada profesionalismului și a seriozității autorilor ei, fiind clădită pe surse primare – culese din diverse arhive instituționale și private arădene, bănățene și bihorene –, pe numeroase informații adunate din presa epocii și pe o bibliografie de

specialitate exhaustivă, deci pe o vastă muncă de documentare, care cu greu va putea fi depășită în următoarele decenii.

Cartea se înscrie în tipologia monografiilor istorice clasice, „omul și opera”, fiind structurată în 14 capitole, urmate de bibliografie și de trei anexe deosebit de valoroase, care scot în relief personalitatea preotului Teodor Botiș. În ceea ce privește omul, lucrarea reconstituie obârșia, studiile, familia lui Teodor Botiș și relațiile acestuia cu celebra familie bănățeană Mocioni, reliefându-ne, la final, cele trei ipostaze care l-au conturat în ochii contemporanilor: omul, preotul și dascălul. Opera ilustrului arădean este detaliată pe secțiunile celor cinci mari domenii de activitate în care s-a afirmat pe parcursul deceniilor petrecute în Arad: 1) activitatea bisericească, ca păstor de suflete și ocupant al unor demnități în administrația ecleziastică; 2) activitatea didactică desfășurată la școlile arădene; 3) activitatea de îndrumare a învățământului pedagogic și teologic arădean ca director al Institutului Pedagogic-Teologic diecezan și ca cel dintâi rector al Academiei Teologice; 4) activitatea național-politică, reliefată prin contribuția lui Teodor Botiș la realizarea Marii Uniri din toamna anului 1918 și la consolidarea acesteia în epoca interbelică, pe tărâm politic, ca membru al Partidului Poporului (1931-1938) al mareșalului Alexandru Averescu și ca senator (1931-1932) în Parlamentul de la București, precum și implicarea sa în acțiunile „Ligii Antirevizioniste”; 5) activitatea culturală, unde este prezentată mai întâi opera sa istoriografică (cele mai importante lucrări sunt monografiile familiei Mocioni, Preparandiei și Institutului Pedagogic-Teologic) și cea teologică, iar apoi activitatea sa redacțională, de editare a *Calendarului diecezan* arădean, a binecunoscutului periodic *Biserica și Școala*, a *Anuarului Institutului Pedagogic-Teologic*, respectiv *Anuarul Academiei Teologice*, precum și apartenența și contribuția lui Teodor Botiș la activitatea diverselor asociații și societăți culturale și de cercetare din Transilvania, Banat și Crișana, cele mai cunoscute fiind Asociațiunea „ASTRA” și Institutul Social Banat-Crișana. Profilul intelectual, de cărturar veritabil și talentat mânuitor al condeiului, este întregit în prima anexă, *Florilegium*, foarte inspirată și binevenită, care cuprinde o culegere de texte semnate de preotul profesor Teodor Botiș și publicate în diverse periodice și volume din epocă, astăzi mai puțin cunoscute și mai greu accesibile. A doua anexă, *Teodor Botiș în aprecierile unor contemporani*, restituie cuvântările festive, susținute la Arad cu prilejul pensionării profesorului în 1938, și necrologurile redactate în epocă de o serie de ierarhi, profesori universitari, istorici și foști studenți ai preotului Botiș, între ei numărându-se Andrei Magieru, Nicolae Popovici, Ștefan Pascu, Melentie Șora și Gheorghe Cotoșman.

Evocările, semnate în anii 1938-1940, ne dezvăluie, ca un arc peste timp, respectul și aprecierea de care s-a bucurat în mediul bisericesc, cultural laic și universitar transilvănean cel mai longeviv director și rector al școlii teologice arădene. Nu în ultimul rând, ilustrațiile de foarte bună calitate reproduse la finalul volumului ne permit creionarea unei imagini mult mai clare și complexe asupra persoanei și a familiei lui Teodor Botiș.

Trăind într-o societate românească marcată de un șir neîntrerupt de scandaluri a plagiatelor unor universitari și politicieni, din șirul cărora nu au lipsit, din nefericire, și unii clerici, deci într-o societate bântuită de demonul corupției intelectuale și spirituale, munca intelectuală onestă întrupată în această carte merită întru totul aprecierile și felicitările noastre sincere! Totodată doresc să subliniez că nu am găsit nicio greșală gramaticală sau de tipar în carte, ceea ce este lăudabil și denotă seriozitatea autorilor, a tehnoredactorului și a editurii, performanțe cu care nu se mai pot lăuda și mândri astăzi nici măcar marile edituri, care au tot mai multe asemenea scăpări. Având în vedere că avem înaintea o lucrare referitoare la un preot și un dascăl de vocație, aureolat de un profil moral și intelectual impecabil și distins ca un bun patriot, respectat și de elita celorlalte două etnii arădene (ungurii și evreii), înscris în rândul făuritorilor unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918, monografia preotului profesor Teodor Botiș transcende sfera sau arealul strict al istoriografiei, căpătând evidente valențe simbolice, de natură etică și pedagogică, pentru societatea românească actuală, fiindcă prezintă chipul unui model imitabil de către teologi, preoți, dascăli și istorici, deopotrivă.

Rețin în acest sens un fragment elocvent al cuvântării profesorului Botiș la încheierea anului școlar 1936, în care dascălul arădean sintetiza misiunea nobilă a instituției pe care o conducea: „Ferițiții noștri înaintași au pus pe frontispiciul acestui Institut cuvintele «Litteris et virtutis», dedicându-l astfel științelor și virtuților. Acesta este programul vieții voastre. În această școală veți primi știința care s-a răspândit în sufletul generațiilor de preoți și, în același timp, trebuie să vă faceți virtuoși și să străluciți în virtuțile creștinești, căci numai astfel veți putea răzbi prin greutățile vieții. Ca neam trebuie să fim înălțați sufletește, luminați la minte, să avem o temelie puternică morală în toate manifestările noastre” (p. 357). Observăm, astfel, că atât lui Teodor Botiș, cât și celor doi istoriografi și cărții lor li se potrivesc întru totul cuvintele lui Pliniu cel Tânăr: „Fericit este acela care scrie lucruri demne de citit, fericit este acela care face fapte demne de scris, dar mai fericit este acela care face fapte demne de scris și scrie lucruri demne de citit”.

Fericiți sunt și cei doi coordonatori ai colecției *Teologi arădeni*, părinții profesori Cristinel Ioja și Nicolae M. Tang, fiindcă au inițiat și supervizează un proiect singular în mediul teologic românesc contemporan, inițiativă pentru care merită felicități și încurajați să îl poată duce la bun sfârșit. Fericiți și felicități trebuie și reprezentanții autorităților politice-administrative și culturale județene din Arad, care au înțeles importanța culturală, memorială și istoriografică a proiectului editorial al Facultății de Teologie „Ilarion V. Felea” a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad și au sprijinit financiar tipărirea acestui volum și a celorlalte două apărute în aceeași colecție. Fericiți suntem și noi, care luăm parte la acest eveniment editorial, la acest festin cultural, precum fericiți vor fi și cei ce vor parcurge cu atenție filele acestui volum.